

RUSKÉ DUŠE ANEB KUS ČESKÉ HAB(LIEBE)

Petr Vavrouška: *Ruské duše*. Foto Jan Šibík. Odpovědný red. Milan Pokorný. Vydal Radioservis, a. s., ve spolupráci s Českým rozhlasem v Praze roku 2008.

Není většinou zvykem psát v akademické mezinárodní revue recenzi na text spíše popularizující, ale není to úplně správné, neboť i věda se dnes stává více než kdy jindy součástí světa médií a jestliže si chce uchovat svůj vliv na veřejnost, měla by komentovat i tuto literaturu, která je vlivná, často politicky konjunkturální a snáze se dostane k čtenářům a je jim dostupnější. Nejde o nějakou apriorní, povýšeneckou kritiku, naopak: o diskusi ke koncepcím. Vědou populární literatura, resp. investigativní žurnalistika a umění interview a portrétu tedy není, ale tematika může být podobná nebo stejná. Další důvod je ten, že téma Ruska v našich médiích v posledních letech opět zdomácnělo a do značné míry svědčí spíše než o Rusku o našich vlastních problémech, postojích a komplexech, tedy Rusko jako lakmusový papírek našeho vnitřního ustrojení. Kniha o ruských duších (myšleno o Rusech a jejich životě), svědčí tudíž o duši české, o její podivuhodné HaBliebe ke všemu ruskému. A je to postoj, jenž se nezrodil včera ani po roce 1968, ale dávno v hlubinách 18. a 19. století, pokud ne ještě dříve. Na počátku své dobře redakčně připravené a graficky vybavené knihy říká Petr Vavrouška, že na to, co je tzv. ruská duše, nezná ani po čtyřech letech strávených v Rusku (zpravodaj Českého rozhlasu v Rusku 2004–2008, nyní zpravodaj v Polsku, nositel několika cen). A suverénně si sám dává odpověď: „Ona ani neexistuje. Ruská duše je stejně rozmanitá, barevná a neuchopitelná jako Rusko samotné. Skoro až asijskou duši potkáte u lidí na Dálném východě, na Kavkaze má spíše muslimský a bojovný charakter, v Moskvě přičichla k bohatství a okázalosti, na severu k životu v jurtech a na Soloveckých ostrovech má v sobě dosud ozvěnu vězňů z gulagu. Ruská duše dokáže být agresivní, mstivá, zákeřná a nerespektující práva jedince, zároveň ale umí být pohostinná, nesobecká a velmi kulturní. Ostatně na všechny tyto variace narazíte v následujících rozhovorech této knihy.“ A bez obalu dodává: “Někomu se bude možná zdát výběr zpovídaných velmi subjektivní a politicky nevyvážený, jednostranný, zejména pak ‚protiputinovský‘. Ale byl to záměr. Chtěl jsem upozornit na ty odstíny ruské duše, ze kterých jde strach, které mají pořád v sobě více toho sovětského než ruského.“ Přiznám se, že z toho nejsem moudrý a ani tomu nerozumím; tato úvodní pasáž však v sobě jako v kapce vody emblematicky tají veškeré problémy knihy. Ve 40. letech 19. století byl v Rusku jeden naivní český mladík coby vychovatel dětí profesora Ševyrjova v Moskvě. Přijel nadšený, ale odjžděl naladěný skepticky. Karel Havlíček žil ovšem v jiném Rusku, ale přece jen: jak jinak je jeho kniha, počátek českého kritického postoje k Rusku, ale nikoli apriorní nelásky, postavena. Lze ovšem namítnout, že mezitím se něco stalo a jsou

tu různé zkušenosti. Nicméně – ať už to autor chtěl nebo nikoliv – jeho kniha není tak zcela jednostranná a dokonce ji v jistém smyslu shledávám docela kvalitním příspěvkem k poznání současného Ruska – ovšem *cum grano salis*. Především není jasné, kolik toho autor o Rusku prostudoval a přečetl – z knihy to nevyplývá, dokonce to není jasné ani z jeho otázek. Je to jako s učením jazyků: nejlepší je, když člověk přijde do přirozeného prostředí jazyka už s nějakou znalostí: čím je důkladnější, tím lépe, má možnost srovnání a hlubšího průniku. Nestavěl bych tedy proti sobě znalost knižní a znalost praktickou, dotek reality, vše je v interakci.

První oddíl nese název *Putinovo Rusko*. Umění, jak vést rozhovor, není autorovi odepřeno a prokázal to vcelku dobře již v úvodním materiálu, jenž ideově předznamenává celou knihu: jde o rozhovor s ruským politologem a sociálním geografem Dmitrijem Oreškinem, i když ani ten nepřináší de facto nic nového. Zato rozhovor s Garri Kasparovem je nabitý emocemi a nesmiřitelností – i to o ruské duši vypovídá hodně. Potom přicházejí na řadu různé aféry, zločiny, neprůhledné akce, spojené například s otravou bývalého agenta KGB Alexandra Litviněnka: rozhovor s podezřelým Andrejem Lugovým patří v knize k těm lepším, stejně jako rozhovor s vdovou Marinou Litviněnkovou. Další vražda: Anna Politkovská a rozhovor s jejím synem Iljou. K neatraktivnějším patří dialog s Ramazanem Kadyrovem, čečenským prezidentem, s mediální hvězdou Leonidem Parfjonovem, matkou neslavnějšího Putina vězně Marii Chodorkovskou.

V oddílu *Sovětské Rusko* se vracíme do časů blokády Leningradu (Arkadij Pejsach), trochu se dovídáme o Dmitriji Šostakovičovi z úst jeho syna, dirigenta Maxima, o Stalinovi zase od jeho vnuka Jevgenije Džugašviliho, jenž jeho památku ctí. O tom, že ruská mládež vlastně historii gulagů nezná, se dovídáme mimo jiné z rozhovoru s historikem Jurijem Brodským, v moskevském třípokojevém bytě vzpomíná na svého otce N. S. Chruščova jeho dcera, do těžkých let nás přenáší rozhovor s Jevgenijem Pasternakem, který v roce 1989 převzal Nobelovu cenu za svého otce, který ji byl kdysi nucen odmítnout. (Doktora Živaga prý vydali za peníze CIA, KGB zase usilovala o anulování mezinárodního úspěchu). Je tu i ozvuk okupace ČSSR v roce 1968, příběh tereminvoxu, nesmí tu chybět Černobyl a rozhovor s Gorbačovovým ministrem zahraničí Eduardem Ševarnadzem, který si po svém svržení v Gruzii užívá penze. A nakonec sám Gorbačov, dále Jen počkej, zajíci (podivuhodné osudy jeho tvůrců), potom Oleg Tabakov, hokejový trenér Viktor Tichonov, tenisový „mafíán“ Šamil Tarpiščev a Natalija Sedychová, Nastěnka z Mrazíka.

Dobře to autor vybral s ohledem na popularitu, mediální emblematicnost, ale skutečné Rusko zůstalo ve stínu. I z hlediska mediální reprezentativnosti chybí silnější hlas pravoslaví, komunistů, poněkud extrémistických ruských liberálů – to vůbec nejsou zanedbatelné části ruské duše... Jistá povrchnost, nikoli povrchnost jako termín axiologický, je tu zřejmá, jistá mechaničnost, absence hlubinnosti. Zájem o Rusko ulpívá na tom, co bylo a je nejvíce medializovatelné, a jistě

Recenze

odpovídá autorově profesi – ale nebyl K. Čapek taky novinářem, nebo E. E. Kisch nebo Karel Kyncl, o němž tak pěkně ve své knize psal odpovědný redaktor Milan Pokorný (Karel Kyncl: život jako román, 2005)?

Knihu chápu jako dobře odvedenou práci, atraktivní text vhodný pro širší veřejnost i pro ty, kteří se Ruskem zabývají nebo hodlají zabývat profesionálně – neměli by tu knihu minout; současně by si však měli uvědomit, že to je jen začátek dlouhé cesty k poznávání země, kterou poznat nelze, ale lze v ni věřit (Tjutčev). Do jaké míry – na to dává autor odpověď spíše skeptickou.

Ivo Pospíšil

JE TĚŽKÉ ŘÍCT, ZDA MĚLA PRAVDU

Maria Razumsky: *Marina Cvetajevová*. Mýtus a skutečnost. Přeložila Tereza Javornická. Překlad poezie Jana Štorblova. 1. vydání. Praha: Garamond 2009. Stran 416. ISBN 978-80-7407-047-1

Je těžké říct, zda měla pravdu. Týmto uvážlivými slovy, v ktorých ostáva viac osobného želanja poznať skutočnosť, ako úsilia vysloviť verdikt, premýšľa takmer vo finálnej časti svojej knihy o Maríne Cvetajenovej Maria Razumsky.

Žáner, ktorý zvolila Maria Razumsky¹, jej dovoľuje otvoriť genologické podložie práce, ktorá navodzuje povedomie biografickej, autobiografickej, memoárovej či literárnovednej publikácie, čo umožnilo predovšetkým to, že sa autorka rozhodla pre reč dokumentu: získava ho z kompozičného organizovanie svojej narácie ako prepojenia dokumentu a komentára – dominuje chronológia a príčinnosť uvádzanej informácie – a z čitateľského zacielenia – ide o tematicky zaujímavý koncipovaný a „uzavretý“ príbeh konkrétneho človeka v konkrétnych súvislostiach, čo autorke práce Marii Razumsky umožňuje prepájať typológie žánru biografie, personálnu i rodovú, ďalej osobný dokument, torzá z korešpondencie, oživenie záznamu v denníku, ale aj dobovú odbornú i neodbornú tlač, spomienky ďalších zúčastnených na Cvetajevovej osobnom i literárnom živote ako

¹ Citované z prebalu vydania: „Hraběnka Maria Razumsky, slavistka a literární vědkyně, se narodila roku 1923 v Dolních Žitovicích (Schönstein) nedaleko Opavy. Její rodina se do Slezska přistěhovala, když musela kvůli šlechtickému původu opustit po revoluci roku 1917 Rusko. Sama Maria Razumsky byla nucena znovu emigrovat roku 1946, když utíkala ze Slezska před Rudou armádou. V současné době žije ve Vídni, kde pracuje jako odbornice na ruskou literaturu v Rakouské národní knihovně“.